

HAL
open science

Relació succinta de les vicissituds d'hel·lenistes i llatinistes a la Secció Filològica de l'Institut d'Estudis Catalans

Mariàngela Vilallonga

► **To cite this version:**

Mariàngela Vilallonga. Relació succinta de les vicissituds d'hel·lenistes i llatinistes a la Secció Filològica de l'Institut d'Estudis Catalans. Catalonia, 2012, Les conférences du SEC, 11, pp.17-27. hal-03636679

HAL Id: hal-03636679

<https://hal.science/hal-03636679>

Submitted on 11 Apr 2022

HAL is a multi-disciplinary open access archive for the deposit and dissemination of scientific research documents, whether they are published or not. The documents may come from teaching and research institutions in France or abroad, or from public or private research centers.

L'archive ouverte pluridisciplinaire **HAL**, est destinée au dépôt et à la diffusion de documents scientifiques de niveau recherche, publiés ou non, émanant des établissements d'enseignement et de recherche français ou étrangers, des laboratoires publics ou privés.

Relació succinta de les vicissituds d'hel·lenistes i llatinistes a la Secció Filològica de l'Institut d'Estudis Catalans

Mariàngela VILALLONGA

Vicepresidenta de l'Institut d'Estudis Catalans

mvilallonga@iec.cat

Résumé : Ce texte retrace la présence des hellénistes et des latinistes dans la section philologique de l'Institut d'Estudis Catalans, depuis sa création en 1911 jusqu'à nos jours.

Mots-clés : Institut d'Estudis Catalans, hel·lenistes, llatinistes, Lluís Segalà, Frederic Clascar, Josep Carner, Carles Riba

Va ser concretament el 14 de febrer de l'any 1911, quan Enric Prat de la Riba va fer públic el dictamen-acord d'ampliació de l'Institut d'Estudis Catalans, que havia estat creat l'any 1907. En el mateix document, Prat de la Riba designava els set membres que havien de formar la Secció Filològica: Antoni M. Alcover, eclesiàstic, lingüista, folklorista i propagandista (49 anys) i el primer president; Pompeu Fabra, gramàtic i lexicògraf, a més d'enginyer industrial (43 anys) i el segon president; Àngel Guimerà, dramaturg i poeta (66 anys); l'escriptor, poeta i periodista Joan Maragall (51 anys d'edat) que moriria el mes de desembre del mateix any; un joveníssim Josep Carner, escriptor (27 anys); Lluís Segalà, hel·lenista (38 anys), i Frederic Clascar, liturgista i bibliista (38 anys), fill de Santa Coloma de Farners.

Vet aquí com en la primera Secció Filològica hi eren representats els dos pilars sobre els quals reposa la cultura catalana: el món clàssic i el cristianisme. Un hel·lenista, Lluís Segalà, i un bibliista, Frederic Clascar, ambdós de la mateixa generació, van materialitzar aquesta presència. Avui ens ocuparem de ressaltar la presència del món clàssic dins de la Secció Filològica.

És un fet que, en el moment de creació de l'Institut d'Estudis Catalans i, pocs anys després, en el moment de creació de la Secció Filològica, es va tenir en consideració que el món grecollatí era un pilar fonamental de la nostra cultura. És per aquest motiu que un hel·lenista del prestigi de Lluís Segalà (1873-1938), catedràtic a la Universitat de Barcelona, va ser cridat a formar part d'aquella primera Secció Filològica. Quan va morir Segalà l'any 1938, Ramon Aramon en va fer la necrològica que començava amb aquestes paraules:

En ésser fundada, l'any 1911, la Secció Filològica de l'Institut d'Estudis Catalans, hom nomenà per a formar-ne part tres poetes, dos lingüistes, un hel·lenista i un hebraïsta. Amb aquesta proporció venien a equilibrar-se les finalitats essencials que en un principi s'assignaven a la nova Secció: d'una banda estudiar científicament la nostra llengua, inventariar-ne el lèxic i redactar-ne el Diccionari, i de l'altra, fomentar el seu ús i difusió.

Com a hel·lenista fou cridat Lluís Segalà i Estalella, professor de la Universitat de Barcelona, un dels millors deixebles de l'eminent professor i investigador Josep Balari i Jubany, la tradició del qual havia vingut a continuar dins el nostre primer centre docent. Entre les tasques que de bell antuvi s'emprenia la Secció Filològica cal comptar, ultra la investigació lingüística, la incorporació al català de les obres més destacades de la literatura universal, preferentment les gregues i llatines. Més ençà, l'any 1923, es crearia una institució, la Fundació Bernat Metge, completament dedicada a l'anostrament dels clàssics; fins aleshores, però, només algun intent esporàdic podia anotar-se, i l'Institut venia a corregir, en aquesta com en tantes altres coses aquesta ommissió de la nostra cultura.

Si la Secció Filològica de l'IEC fou creada el 14 de febrer de l'any 1911, el primer de juny d'aquell mateix any el senyor Antoni Riba Garcia pagava a l'impressor D. F. Altés l'edició d'una obra del seu fill, un jove de 18 anys que ja prometia molt, les *Bucòliques* de Virgili traduïdes en hexàmetres catalans per Carles Riba (1893-1959). El mes de desembre d'aquell 1911 moria Joan Maragall.

Ja el mateix 1911 la Secció Filològica es va proposar d'iniciar el projecte d'un diccionari llatí-català que es va encarregar a Ferran Crusat. També hi havia la intenció de preparar un diccionari hebreu-català, del qual s'havia d'ocupar Francesc Barjau. Els dos projectes es van fusionar i ja l'any 1912 es parlava del projecte de *Diccionari llatí-hebreu-català*.

Sembla que Segalà es va proposar d'impulsar la traducció dels clàssics a l'Institut, i més concretament des de la Secció Filològica. Va iniciar una «Bibliotheca Scriptorum Graecorum et Romanorum / curante A. Segalà». La característica més destacada d'aquesta col·lecció rau en el fet que es publicava amb una triple traducció, en tres volums diferents bilingües, un amb la traducció catalana, l'altre amb la portuguesa i l'altre amb la traducció castellana. Sembla que la idea no era nova, segons Ramiro González Delgado:

El empeño desde Cataluña de ofrecer traducciones grecolatinas al catalán conlleva que sus promotores se sientan identificados con otras regiones de la península ibérica con lengua propia. Lluís Segalà Estalella había dirigido junto a Cosme Parpal Marqués otra colección que comienza su andadura en enero del año 1910 (con la aparición de un pequeño volumen con poemas de Safo y Erina) y que la revista escolapia *La Academia Calasancia* regalaba a sus abonados (aunque también se podía adquirir de forma independiente); nos referimos a la *Biblioteca de Autores Griegos y Latinos (BAGL)*, que ofrecía, junto al texto original y la versión literal castellana, traducciones literarias a las diferentes lenguas ibéricas, especialmente al castellano y catalán, pero también al gallego, portugués, vasco y asturiano. La *BAGL*, que terminará siendo absorbida por autores de la patrística dada la condición religiosa de la revista que la patrocinaba, desaparece (probablemente con alguna interrupción temporal previa) en 1917 y podemos considerarla como la precursora, a través de la «*Bibliotheca scriptorum graecorum et romanorum cum ibericis versionibus*, de la colección *FBM*». L'any 1912 es va iniciar la publicació de l'obra de Corneli Nepos *Liber de excellentibus ducibus exterarum gentium*, amb un primer volum que contenia el *Praefatio et Miltiadis Themistoclisque vitae*.

La traducció portuguesa la signaven els pares jesuïtes Francisco de Mello i Antonio M. Alves. La traducció castellana era de Ferran Crusat. Finalment la traducció catalana tenia

tres autors: Manuel de Montoliu, el mateix Ferran Crusat i el jove Carles Riba. El camí semblava ben dibuixat, aquell 1912.

Els darrers anys de la seva vida, Joan Maragall s'havia interessat per la llengua grega. Segalà, des de la seva càtedra universitària, va posar a la disposició de Maragall un dels seus estudiants, Pere Bosch Gimpera (1891-1974) el qual li llegia i traduïa els textos grecs que interessaven al poeta. D'aquesta manera, Maragall va fer la versió en hexàmetres catalans dels *Himnes homèrics*. Si una de les tasques de l'Institut i de la seva Secció Filològica era la d'enriquir la llengua catalana amb traduccions dels clàssics, no ens ha d'estranyar que Segalà, vicepresident de la Secció Filològica des dels seus inicis, es proposés de publicar aquesta versió que Maragall havia acabat i deixat inèdita en morir. És així com l'any 1913 surt a la llum una nova publicació de l'Institut, fora de la col·lecció ja esmentada, tot i ser una traducció d'un autor clàssic. Serà justament els *Himnes homèrics* / traducció en vers de Joan Maragall; text grec amb la traducció literal de P. Bosch Gimpera.

Voldria fer-los parar atenció en el fet que l'any 1911 Maragall i Riba havien assajat, cadascú a la seva manera l'adaptació de l'hexàmetre grecollatí al català. Amb tot, la publicació de Riba és anterior en dos anys a la de Maragall. També cal recordar que la rigidesa amb la qual Riba havia emprès la novetat de traslladar l'hexàmetre per primera vegada en català, va deixondir-se en veure l'adaptació més flexible que n'havia assajat Maragall. I aquest fet va tenir una influència en la versió que Riba va fer de l'*Odissea*. De manera que Riba va servir-se d'una major flexibilitat en l'adaptació, que després va corregir, en la segona versió, la que és considerada unànimament la millor i en la qual Riba retorna a la rigidesa de la seva adaptació joveçana.

Els *Himnes homèrics* de Maragall es reeditaran novament dos anys després de la seva publicació, el 1915. El mateix any que apareixia un nou volum de la col·lecció «*Hero i Leandre* / atribuït a Museu; amb versió literal en prosa de Lluís Segalà i en vers d'Ambrosi Carrión duent en apèndix les traduccions inèdites de Pau Bertran i Bros i Josep M. Pellicer i Pagès». L'opció de la col·lecció de traduccions de clàssics grecollatins de la Secció Filològica semblava, doncs, que seria aquesta: edicions bilingües amb versions en prosa i en vers. Ja es veu, però, que no era una opció fàcil. Aquell 1915 seria també l'any d'inici de la publicació de la traducció d'uns altres clàssics, els textos bíblics. No en va, l'hebraïsta Frederic Clascar formava part des dels inicis de la Secció Filològica de l'Institut. Aquell any va veure la llum «*El Gènesi* / versió segons els textos originals i amb anotacions de Mn. Frederic Clascar». Carles Riba treballava també en tot un seguit de traduccions de textos bíblics, concretament el *Llibre de Ruth* i l'*Eclesiastès*, però aquest any de 1915 va renunciar a publicar les seves traduccions. De fet, l'any 1918 va publicar el *Llibre de Ruth* fora de l'Institut i després va aparèixer amb altres traduccions seves a la Fundació Bíblica Catalana, de la qual parlaré més endavant.

L'any 1916 es van crear tot un seguit d'oficines, nom que es donava a serveis dependents de la Secció Filològica que servien per treballar internament en qüestions diverses. Així es crearen les Oficines Lexicogràfiques, l'Oficina de Toponímia i Onomàstica, l'Oficina d'Expansió de la Llengua i la que més ens interessa ara, pel tema que ens ocupa, les Oficines d'Estudis Clàssics i Orientals, per organitzar el programa de traduccions que havia iniciat la Secció Filològica. El 25 de setembre de 1916, Segalà va

presentar un avantprojecte d'Oficina d'Estudis Clàssics, i el 5 d'octubre Clascar en presentà un altre d'una Oficina d'Estudis Semítics. Es va decidir de fusionar els dos projectes per raons econòmiques. Sota la doble direcció de Clascar-Segalà van començar a funcionar les noves oficines a principis de 1917. L'any següent l'estat econòmic de l'Institut va deixar quasi en suspens la tasca de les Oficines, el mateix Clascar es va oferir a prestar la quantitat necessària per publicar les traduccions dels llibres de l'Èxode i del *Levític*.

Com a resultat de tot plegat, l'any 1917 van aparèixer «*Els IV Llibres de les Geòrgiques* de Publi Virgili Maró / traducció en vers per Mn. Llorenç Riber», obra que va obtenir el Premi de Filologia de l'any 1918. Aquest mateix 1917 es publicarà encara un altre volum traduït, em refereixo a *Mireia: poema provençal* / Frederic Mistral, traducció catalana de Maria-Antònia Salvà. L'any 1917 és l'any de la mort de Prat de la Riba, valedor de Segalà. També aquest mateix 1917 entrarà un membre nou a la Secció Filològica, Lluís Nicolau d'Olwer, un deixeble ben estimat per Segalà, que serà nomenat membre adjunt a Àngel Guimerà, l'any següent serà numerari i ocuparà la vacant de Joan Maragall. Nicolau havia publicat la seva tesi sobre el teatre de Menandre l'any 1911 i Josep Pla explica que Miguel de Unamuno havia dit: «Nicolau es el hombre que sabe más griego en España, pero no quiere que se sepa». Aquest any 1918 apareixerà un nou volum de la col·lecció «*El Càntic dels Càntics de Salomó* / versió segons els textos originals i amb anotació de Mn. Frederic Clascar». Ni Maria Antònia Salvà, ni Llorenç Riber no seran mai membres de l'Institut, ni numeraris, ni corresponents. En canvi el mateix 1918 es va decidir nomenar membre corresponent de la Secció Filològica un altre mallorquí, Miquel Costa i Llobera. L'any 1919 va morir Mn. Clascar, però tot i això les oficines van continuar. En la sessió del mes de març de l'any 1920, Segalà va informar de la finalització de les traduccions de la *Germania* de Tàcit i del primer discurs de Ciceró, fetes per Carles Riba. També informava de la finalització de la lletra «A» d'un *Diccionari llatí-català*. Cap de les tres obres esmentades van veure la llum a les premses de l'Institut.

Recordem ara que un dels membres de la primera Secció Filològica va ser Josep Carner, un jove poeta de 26 anys. Entre 1913-1914, Carner dirigia la revista *Catalunya*, en la qual Nicolau havia publicat traduccions de clàssics grecs. També hi havien publicat Carles Riba i Bosch Gimpera. Durant els anys 1918-1921, Carner va dirigir també una col·lecció de l'Editorial Catalana, la «Biblioteca Literària». Allà, Llorenç Riber hi havia publicat la seva *Eneida* en decasíl·labs blancs, volum I, 1917 i II, 1918. I allà, l'any 1919, Riba hi va publicar la seva primera traducció en hexàmetres de l'*Odissea* en tres volums. Semblava, i devia ser així, que Carner i Segalà no col·laboraven. Escoltem les paraules de Carles Miralles (2002) sobre aquesta qüestió:

Dos fets havien determinat el declivi de Segalà a l'Institut i en els cercles capdavanters de la renovació cultural noucentista. El primer, l'obsessió de Segalà per l'estudi filològic dels mots a les sessions de treball de la Filològica, que havia acabat essent objecte de la ironia de Carner, i el segon, l'afer Dwelshauvers. Carner se'n va anar de Catalunya l'any 1921, però des de la «Biblioteca Literària» va consagrar un doble registre de traducció dels clàssics que no acabava de lligar amb el de Segalà; d'una banda el to més renaixentista i florit de Riber, i de l'altra, el més ajustat i exigent, tan diferentment poètic però també poètic, de Riba.

La xarxa epistemològica dels hel·lenistes i llatinistes que havia donat bons fruits, en el marc de l'Institut d'Estudis Catalans i amb una estreta relació amb la Universitat de Barcelona, no havia acabat de quallar.

El mateix any 1921 que Carner marxa de Catalunya, entren com a membres corresponents de la Secció Filològica els romanistes Wilhem Meyer-Lübke (Suïssa 1861-Alemanya 1936) i Leo Spitzer (Àustria 1887-Itàlia 1960). L'any 1923 Carles Riba entra a treballar a les Oficines Lexicogràfiques de l'Institut i es publica el darrer dels volums de clàssics traduïts «*L'Èxode / versió segons els textos originals i amb anotació de Mn. Frederic Clascar*», en edició pòstuma. Només es reeditarà la *Mireia* de Mistral en traducció de la Salvà l'any 1924. Però no ens allunyem encara d'aquest inici dels anys vint. L'any 1922, l'Institut d'Estudis Catalans començava a publicar l'epistolari de Milà i Fontanals, a cura de Nicolau. És sabut, però cal recordar-ho ara i aquí, que l'any 1922, Francesc Cambó va crear la la Fundació Bíblica Catalana i la Fundació Bernat Metge, amb l'objectiu de publicar els textos sagrats i els clàssics grecs i llatins en català respectivament. El primer director de la Col·lecció clàssica va ser el mallorquí Joan Estelrich (1923-1958) i el segon Carles Riba (1958-1959). Riba ocupà des de 1925 una càtedra de Grec a la Fundació Bernat Metge que li havia creat Cambó.

Carner és fora, Nicolau es dedica a la política i s'exilia durant la dictadura de Primo de Rivera. Clascar havia mort l'any 1919. Segalà formava part del cos de revisors de la Fundació Bernat Metge, però les edicions de clàssics a l'Institut van desaparèixer. Segalà va encarregar-se de la direcció del Col·legi de Catalunya, dedicat al batxillerat i a la carrera de comerç. I va continuar traduint al castellà els grans autors grecs, com ja havia començat a fer abans d'entrar a l'Institut. I va continuar creant col·leccions escolars de clàssics, com la de l'editorial Bosch, «Colección de Autores Clásicos, Griegos y Latinos, con Construcción Directa y la Traducción Interlineal», entre d'altres.

El 5 de març de l'any 1932, Carles Riba entrà com a membre numerari de la Secció Filològica per omplir la vacant que havia deixat la mort d'Antoni M. Alcover i ben aviat va esdevenir secretari de la Secció Filològica en substitució de Josep Carner que continuava a l'estranger. El mes d'octubre d'aquell any apareixia el *Diccionari General de la Llengua Catalana* de Pompeu Fabra. Riba ja havia col·laborat amb Fabra des de les Oficines Lexicogràfiques i hi treballa també des de la Secció. Va fer el «Prefaci» de la segona edició de l'any 1954, quan era president de la Secció Filològica.

Durant els anys 1931-1933, es va treballar en un diccionari de catalanització de noms propis grecs i llatins antics, impulsat per Segalà, que no es va finalitzar. L'any 1933 es va encetar un nou projecte «Textos Llatins de Catalunya», l'impulsaven Nicolau d'Olwer i mossèn Joan Vilar. Les primeres edicions serien les obres de Fèlix d'Urgell i de l'abat Oliba, però l'empresa no va arribar a bon port. Aquell any, Nicolau havia estat nomenat professor de llatí medieval de la Universitat Autònoma. Deixaré, però, de banda la relació dels membres de la Secció Filològica amb la universitat, tot i que la seva presència va ser intensa en la catalanització de la universitat i en la creació de la Universitat Autònoma de Barcelona. Van venir anys difícils per a l'Institut com per a tota la societat catalana. Amb tot, Nicolau va ser nomenat president de la Unió Acadèmica Internacional durant 1936 i 1937. Segalà va morir en un bombardeig de Barcelona del mes de març de l'any 1938. Riba

i Nicolau van anar a l'exili, com tants altres membres de l'Institut. Com reporta Albert Balcells en la seva *Història de l'Institut d'Estudis Catalans*, «Cinc anys després de la guerra, Aramon, en la primera memòria com a nou secretari general, resumia així el període:

El dia 20 de maig de 1936 se celebrà la darrera festa anual de l'IEC. Hom parlà del pròxim trasllat a l'Hospital de Santa Creu i Casa de Convalescència. Durant la guerra el trasllat a la casa nova s'accelerà. Els nostres estudiosos hagueren d'atendre més a salvar el tresor bibliogràfic, documental i artístic en perill que a llurs investigacions. Alguns membres de l'IEC hagueren d'exiliar-se; tant aquests com els que seguiren a Barcelona, continuaren laborant per la cultura catalana. En finir la guerra calgué a altres membres deixar la nostra terra. El nostre local fou ocupat (les Oficines Lexicogràfiques pogueren continuar durant poc temps el treball, però ben aviat foren clausurades definitivament), hom el destinà a un nou Institut Español de Estudios Mediterráneos que encara no ha donat fe de vida malgrat els capitals amb què compta.

El 15 de maig de 1942 va tenir lloc el primer ple de l'IEC de la postguerra a casa de Puig i Cadafalch, a Barcelona. Van ser elegits nous membres, entre ells Rubió i Balaguer, Agustí Duran i Sanpere i Ramon d'Abadal i de Vinyals. Pocs dies després van afegir encara Josep Maria de Sagarra i Pere Bohigas. Puig i Cadafalch va ser nomenat president de l'IEC, càrrec que va exercir fins a 1950, any en el qual va començar una presidència de rotació quadrimestral dels presidents de les seccions. Cal recordar que Fabra era a l'exili, però Carles Riba va retornar al país l'any 1943. L'any 1943-44 Riba era vicepresident de la SF i Aramon n'era el secretari. Va ser l'any 1950 quan va entrar com a membre numerari Joan Coromines. L'any 1954 el llatí mallorquí Miquel Dolç va obtenir un dels premis de l'Institut, l'Alfons Bonay i Carbó, pel seu treball «El color en la poesia de Miquel Costa i Llobera». Curiosament el Premi Costa i Llobera d'aquell any el va guanyar el pare Miquel Batllori amb el treball «Costa i Llobera dintre l'escola estètica catalana». Val la pena de recordar ara que Miquel Dolç, de qui commemorem aquest any el centenari del naixement, ja havia començat a publicar a la Fundació Bernat Metge l'any 1949. Aquell any ja havia aparegut el primer volum dels *Epigrames* de Marcial, i poc després van aparèixer les *Sàtires* de Persi. Però Miquel Dolç ha de ser recordat molt especialment per ser el traductor de tot Virgili al català.

L'any 1959 es va produir la mort prematura i sobtada de Carles Riba. I Josep Maria de Sagarra va ser elegit vicepresident de la Secció Filològica, en substitució seva. La mort de Riba suposava deixar el món clàssic sense representació a la SF. L'any 1961 van entrar membres nous a l'Institut. Com a membre numerari de la Secció Filològica, va entrar el poeta J. V. Foix i com a membres corresponents el també poeta Josep Sebastià Pons i el llatí, traductor i poeta Miquel Dolç, presentats tots tres per Josep Maria de Sagarra. Els tres membres van ser votats en la sessió del 17 de març de 1961 i Josep Maria de Sagarra moriria el 27 de setembre d'aquell mateix any. Però caldrà esperar fins a l'any 1968 quan el 23 de febrer és nomenat membre numerari el llatí Eduard Valentí Fiol. Valentí, professor a la Universitat de Barcelona i a l'Autònoma, havia estat secretari de la Secció catalana de la SEEC, des de 1958 fins a 1961, havia traduït Ciceró a la Fundació Bernat Metge, havia estudiat l'herència clàssica a l'obra de Maragall i de Riba. Però Valentí va morir prematurament tres anys després del seu ingrés a l'IEC, de manera que la seva

empremta a la Secció Filològica i a l'Institut no va ser tan profunda com la seva figura de gran llatinista i estudiós feia augurar.

La vacant de Valentí Fiol de l'any 1971 va ser coberta l'any següent amb el nomenament de Joan Bastardas com a membre adjunt de la SF el 19 de maig de 1972, ara fa quaranta anys, i membre numerari el 1978. Joan Bastardas havia nascut a Barcelona el 4 de febrer de 1919. Va estudiar Filologia Clàssica a la Universitat de Barcelona. Palau i Fabre, Joan Perucho, Antoni Vilanova o Néstor Luján van ser alguns dels seus companys de carrera. I el seu mestre va ser Marià Bassols de Climent. Ell el va ensenyar a fressar els camins del llatí tardà i del llatí medieval. Acabada la carrera, va fer compatible la recerca universitària a Barcelona i la docència a l'escola Pare Coll de Vic, on tingué d'alumna la després escriptora i amiga Maria Àngels Anglada, que esdevindria també membre de l'IEC. La passió i la vocació docents de Bastardas van acabar de convèncer la poeta vigatana perquè estudiés la carrera de Clàssiques a la Universitat de Barcelona, on el va tornar a tenir de professor.

A l'inici dels anys cinquanta, Joan Bastardas era ajudant de la càtedra de Bassols a la Universitat de Barcelona. L'any 1967 va ser professor agregat i, a partir de 1976, Catedràtic de Filologia Llatina de la Universitat de Barcelona, de la qual l'any 1987 fou nomenat professor emèrit. Bastardas va tornar a introduir a la universitat l'ensenyament de la filologia llatina medieval, que havia iniciat Lluís Nicolau d'Olwer.

La seva bibliografia és molt extensa, però hi ha una obra, magna, amb la qual se l'identificarà sempre, el *Glossarium Mediae Latinitatis Cataloniae*. Aquest era, i és, un programa que porta a terme l'Institut d'Estudis Catalans conjuntament amb la Institució Milà i Fontanals del Consell Superior d'Investigacions Científiques i la Universitat de Barcelona, que té com a objectiu l'elaboració d'un diccionari del llatí usat a Catalunya a l'alta Edat Mitjana. Han estat publicades les lletres de l'A a la G. El treball s'integra en el projecte europeu de la Union Académique Internationale que pretén publicar un *Novum Glossarium Mediae Latinitatis*, un diccionari europeu de llatí medieval, que és conegut com el «Nou Du Cange». El professor Bastardas, en una intervenció a la Universitat de Girona el dia 7 de març de 1992, explicava que l'interès de l'obra

és primordialment lingüístic i filològic [...] i ho és no solament pel que fa al llatí medieval [...] sinó també per a la història del lèxic català. [...] Però és també una obra important per als estudis de caràcter històric i arqueològic, perquè a través dels articles veiem com es reflecteixen molts aspectes de la vida dels segles IX al XII: la cultura material, l'estructura social, el feudalisme, els costums jurídics, la repoblació, el cultiu de la terra, la vida monàstica, la guerra, la ciutat, la cultura literària i moltes altres coses. Ramon d'Abadal des d'un principi se'n va adonar i ens encoratjava i anotava coses.

Aquell dia, a Girona, Bastardas va voler fer pública una carta del prestigiós professor Dag Norberg, reconegut especialista en llatí medieval, perquè, digué, «sento que tinc un deure envers el *Glossarium* i, consegüentment, envers els seus col·laboradors, del primer al darrer, perquè em sembla que no he sabut promocionar-lo, ni tan sols fer-ne massa cas. Que tots els que han col·laborat o col·laboren en aquesta obra sàpiguen ara que han treballat en

una obra important». La carta, escrita en francès en una tarja de cartolina impresa del rectorat de la Universitat d'Estocolm, i datada a 28 de desembre de 1971, diu:

Stockholms Universitet I Rektor

Stockholm, le 28 décembre 1971

Monsieur et cher Collègue,

Je viens de recevoir le sixième fascicule du *Glossarium Mediae Latinitatis Cataloniae* et je veux vous exprimer ma profonde reconnaissance aussi bien que mon admiration de votre travail si exact et de votre érudition si vaste et précieuse. Les lexiques nationaux de la latinité médiévale sont tres inégaux, mais le vôtre se trouve sur le premier plan et sera pour toujours un *monumentum* de la science catalane.

Je profite de l'occasion de vous souhaiter une heureuse année 1972.

Votre dévoué,

Dag Norberg

La seva preocupació per la llengua catalana i els seus orígens i formació ha produït treballs imprescindibles, alguns dels quals va reunir durant els anys noranta en tres obres: *La llengua catalana mil anys enrere*, de 1995, els seus *Diàlegs sobre la meravellosa història dels nostres mots*, de 1996, i «*Els camins del mar*» i *altres estudis de llengua i literatura catalanes*, de 1998. El seu esperit crític, sever, no va pas minvar amb el pas dels anys. Era, però, una persona optimista així és que les seves crítiques sempre eren constructives. La seva agudesa intel·lectual, el seu compromís amb la llengua li van permetre de treballar fins al final en les tasques de la Secció Filològica, i en les sessions que he tingut la sort de poder compartir encara amb ell. Els arxius de la Secció Filològica són rics d'esmenes de Joan Bastardas, a qüestions gramaticals, a qüestions lèxiques, a qüestions etimològiques, durant la redacció de les dues edicions del *Diccionari de la llengua catalana*, de la *Gramàtica*, en curs d'elaboració.

Té el número 77 de l'Institut d'Estudis Catalans, va exercir el càrrec de Vicepresident de l'IEC des de 1982 fins a 1986. També va ser director de les Oficines Lexicogràfiques. Joan Bastardas va morir a Barcelona el dia 31 de gener de 2009.

La Filologia Llatina va ser ben representada a la Secció Filològica des d'aquell 1972 amb la presència de Joan Bastardas. L'any 1974 es va nomenar membre corresponent de la Secció l'especialista en llatí medieval Veikko Väänänen. A més, l'any 1979 es va crear la societat filial adscrita a la SF, Societat Catalana d'Estudis Clàssics, ara presidida per Montserrat Jufresa. No voldria deixar d'assenyalar, en aquest meu parlament, que la primera junta directiva de la Societat la formaven Carles Miralles (president), Marc Mayer (vicepresident), Montserrat Jufresa (secretària), Jaume Pòrtulas (tresorer) i Carme-Laura Gil i Dolors Condom (vocals). El delegat de l'Institut per a la Societat era Joan Bastardas.

Amb tot, no hi havia hel·lenistes a la Secció Filològica. Van passar anys, fins que el 21 de maig de 1991 es va incorporar a la Secció com a membre numerari Carles Miralles el mateix dia que s'incorporava també a la Secció com a membre numerària, però en qualitat d'escriptora, Maria Àngels Anglada.

Maria Àngels Anglada tenia 61 anys quan, el 21 de maig de 1991, va entrar a formar part de la Secció Filològica de l'Institut d'Estudis Catalans, com a membre numerària, per cobrir una plaça d'escriptora. Tenia el número 168 i la seva presència a l'IEC fins el dia de la seva mort va ser de 8 anys. Durant aquests anys, l'autora de *Les Closes* va escriure i publicar algunes de les seves obres cabdals, entre les quals aquestes per ordre cronològic: *L'agent del rei* (1991), *La daurada parmèlia i altres contes* (1991), les versions dels *Epigrames* de Melèagre (1993), *Paradís amb poetes* (1993), *El violí d'Auschwitz* (1994), el conjunt de poemes *Arietta* (1996), els dos volums *Relats de mitologia. Els déus, Relats de mitologia. Els herois* (1996), *Quadern d'Aram* (1997). Va preparar fins una setmana abans de morir el recull de narracions *Nit de 1911* (1999), pel qual havia obtingut el premi Octavi Pellissa 1998. D'altres premis i distincions que va rebre durant aquest temps van ser la Creu de Sant Jordi (1994), el Premi Prudenci Bertrana (1995) per *El violí d'Auschwitz*, o el nomenament de «Filla adoptiva» de Figueres (1996). L'any 1996, l'IEC la va nomenar la seva representant al Consell Social de la Universitat de Girona i l'any 1998 va assumir la vicepresidència de la Secció Filològica.

Anglada va viure amb il·lusió el nomenament de membre de l'IEC i va treballar per la institució amb entusiasme. Formar part de l'IEC va representar un contacte continuat amb Barcelona, ella que, vigatana de naixement, havia arrelat fortament a Figueres.

En un article del setmanari figuerenc *Empordà*, del dia 28 d'abril de 1993, Anglada va fer una breu exposició de l'estructura i la tasca de l'IEC, en especial de la Secció Filològica. Es tracta d'un article clar i didàctic sobre la importància de la institució, en el qual hi podem llegir:

La Secció Filològica és en realitat una veritable Acadèmia de la llengua catalana i el seu àmbit d'acció s'estén a tots els Països catalans, representats per membres numeraris, que ens reunim cada mes, ultra les comissions de treball. [...] És natural que ocupi un lloc primordial l'elaboració d'una nova edició del DGLLC (Diccionari general de la llengua catalana). Han passat 50 anys des de la publicació del Fabra, i ha estat i és necessari un immens treball, tan científic com informàtic, per a l'entrada de nous mots, revisió dels mots gramaticals, dels oficis i professions on ara té entrada la dona, descobriments científics, esports, neologismes, revisió de criteris, etc.

En l'exposició que vam dedicar a Anglada, l'any 2009, i que vam inaugurar a la sala Pere i Joan Coromines, podíem llegir un text d'Anglada que prové d'un enregistrament de l'escriptora a la Fonoteca històrica Jaume Font, hi digué:

Afortunadament en aquest moment no tinc activitats clandestines. Estic a l'Institut d'Estudis Catalans, cosa que em va fer una gran il·lusió. He pogut col·laborar en les coses que estaven al meu abast, sobretot recollint dialectalismes empordanesos per al nou *Diccionari de la Llengua Catalana*. Ara estic a la comissió per fer un lèxic estàndard, però correcte, per als mitjans de comunicació.

I afegia respecte de les dificultats de la llengua catalana:

Pel que fa a la llengua, trobo que no hem de caure en el pessimisme. Les coses no són fàcils, però havien estat més difícils. I amb això jo crec que les llengües són més

tossudes del que semblen. Jo penso que si un sociolingüista hagués viscut en temps de la Grècia antiga, quan la van conquerir els romans, hauria dit que la llengua de futur era el llatí i, en canvi ha estat a l'inrevés.

El 20 de desembre de l'any 1999 entrà com a membre numerari Joan Solà, llicenciat en Filologia Clàssica i doctor en Filologia Catalana, en qualitat de lingüista. Si l'esmentó és perquè acaba d'aparèixer un treball que va presentar al *III Simposi Carles Riba*, celebrat el mes de desembre de l'any 2009 titulat «Impressió que em va causar la segona traducció de l'*Odissea* de Carles Riba», perquè considera que «aquesta segona traducció és una de les peces més importants de tota la nostra literatura» i Carles Miralles l'havia convidat a «explicitar i corroborar l'afirmació».

Si només he esmentat de passada el nom de Marc Mayer és perquè, encara que membre numerari de l'Institut des del 17 de juny de 1996, ho és de la Secció Històrico Arqueològica. Tampoc no dedicaré més temps a la figura de Carles Miralles, perquè sortosament encara està escrivint la història dels hel·lenistes de la Secció Filològica de l'Institut. L'any 1981 Miralles ja havia guanyat el Premi Josep Carner de l'Institut pel seu treball «Lectura de les *Elegies de Bierville* de Carles Riba». Té el número 170. I jo mateixa, amb el número 255, tinc la sort també d'escriure la història dels llatínistes des del meu nomenament el 28 de febrer de l'any 2005, com a membre numerària de la Secció, en qualitat de llatínia. I, des del mes d'octubre de l'any 2010, a causa de la mort de Joan Solà, que n'era vicepresident, com a vicepresidenta de l'Institut. Un honor i un privilegi. I un plaer, com el d'haver estat aquí amb tots vostès aquesta tarda de març, acabada d'arribar de la primavera.

Per molts anys de paraules vives!
Moltes gràcies per la seva atenció.

Centre d'études catalanes de l'université Paris-Sorbonne
29 03 2012

REFERENCIES BIBLIOGRAFÍQUES

- BALCELLS Albert, PUJOL Enric. *Història de l'Institut d'Estudis Catalans*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, 2002.
- BASTARDAS, Joan. «Els inicis del *Glossarium Mediae Latinitatis Cataloniae*». *Actes de les Jornades d'Homenatge a Dolors Condom*, ed. M. Vilallonga. Girona: Institut d'Estudis Gironins, 1991, pàgs. 335-340.
- GONZALEZ DELGADO, Ramiro. «La Bernat Metge y la traducción de clásicos grecolatinos al gallego, vasco y asturiano». *Hermeneus. Revista de Traducción e Interpretación*, 11 (2009), pàgs. 1-11
- MIRALLES, Carles. *Lluís Segalà i Estalella. Semblança biogràfica*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, 2002.

_____. «Lluís Segalà: entre Tradició i Noucentisme». *Del Romanticisme al Noucentisme. Els Grans Mestres de la Filologia Catalana i la Filologia Clàssica a la Universitat de Barcelona*, ed. J. Malé et al. Barcelona: Universitat de Barcelona, 2004, pàgs. 67-77.

SOLA, Joan. «Impressió que em va causar la segona traducció de l'*Odissea* de Carles Riba». *Actes del III Simposi Carles Riba*, ed. C. Miralles, J. Malé, J. Pujol Pardell. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans-Aula Carles Riba (Universitat de Barcelona), 2012, pàgs. 411-433.